

20 практичних рекомендацій з розвитку вокальної техніки естрадних співаків-початківців

Запропоновані у статті рекомендації з розвитку вокальної техніки є відповіддю на запитання, які найчастіше виникають у естрадних співаків-початківців або у педагогів, що з ними працюють. Вони відбивають педагогічні ситуації, які найчастіш зустрічаються у практиці.

Спеціальна література містить багато цінного матеріалу з питань фізіології та гігієни голосу (11; 17; 18), вокальної педагогіки (1; 3; 4; 9), методики вокального навчання (6; 8; 10), тим часом як аналізу конкретних педагогічних ситуацій розглядом варіантів їх вирішення уваги надається недостатньо.

Зрозуміло, є певна доля суб'єктивізму у підходах того чи іншого педагога до тієї чи іншої ситуації, але відомо, що таке "суб'єктивне" допомагає знайти власні рішення. Об'єктивізований досвід "суб'єктивного" дає можливість читачу-музиканту співставити його з власним, перевірити "на практиці" і переконатися у прийнятності або неприйнятності для себе (12; 13 16).

Обрана форма статті – у вигляді питань та відповідей – уможлиблює конкретизацію питань вокальної методики, яку фахівці можуть знайти у фаховій літературі (2; 6; 7; 8; 9; 16), до конкретних педагогічних ситуацій і зробити наданий матеріал доступним безпосередньо для естрадних співаків-початківців, які не володіють спеціальною термінологією і не знайомі з фаховою літературою.

Які форми роботи є найефективнішими для розвитку вокальної техніки?

Вважаю найефективнішими такі форми навчальної роботи (застосовуються в комплексі):

- спів а cappella, без супроводу. Деяким співакам-початківцям він здається "нецікавим", але забезпечує більш швидк засвоєння навичок володіння голосом. Супровід "заглушує" деякі вади голосу; спів а cappella їх виявляє. Водночас такий спів уможлиблює якісну роботу над нюансуванням, тембральними якостями голосу;
- спеціальні вправи під фонограми в різних стилях сучасної музики, на основі яких поєднується розвиток "техніки" і "відчуття стилів";
- вправи для вокального дихання;
- сценрух (хореографія); тренування дихання в процесі руху;

- ансамблевий спів, що формує "дисципліну голосу", уміння підпорядковувати його різноманітним акустичним фонам
- робота з мікрофоном;
- активна концертна діяльність.

Слід відзначити необхідність інтенсивного накопичення репертуару (до 15-20 різностильових творів на місяць).

Як досягти "чистоти" інтонування?

По-перше, чистота інтонування легше досягається на "тихому" звучанні, тому –

Рекомендація 1: якщо співак співає голосно, його потрібно просити співати тихо.

- при "тихому" звучанні співаку легше слухати себе;
- при "тихому" звучанні співак краще чує фортепіано або фонограму;
- при "тихому" звучанні співаку легше "підбудовувати" свій голос під акустичний фон.

Тому –

Рекомендація 1-а: співаку потрібно зосередитися на "слуханні себе" , свого голосу. Співаючи голосно, важко відчувати фальшивість власного співу.

Рекомендація 1-б: співак (закритим ротом) інтонаційно наслідує мелодію, що грається на інструменті.

По-друге, "фальшивість" може бути обумовлена складністю вокальної партії. Це виявляється у тому, що співак на тих самих звуках в одних музичних епізодах не фальшивить, а в інших – фальшивить. У таких випадках –

Рекомендація 2: проаналізувати, чим відрізняється один музичний матеріал від іншого, знайти проміжні, "полегшені" його варіанти за рівнем складності, на основі яких опрацьовувати вокальну техніку.

По-третє, "фальшивість" може бути пов'язана з неправильним вокальним диханням і відтворенням звуку, про що докладніше можна прочитати нижче .

Як позбутися “носового звучання”?

Якщо “носове звучання” не є частиною сценічного іміджу, воно розглядається як вокальний дефект. Позбутися його дуже важко, особливо якщо:

- воно обумовлене фізіологією вокального апарату;
- виконавець до цього багато співав “носовим звуком” і в нього сформувався відповідний вокальний стереотип.

Якщо причиною є “фізіологія” -

Рекомендація 4: перетворення “вади” у “доречність”, тобто, елемент іміджу (звичайно, при наявності вокальних даних).

Якщо причиною є неправильно сформований вокальний стереотип –

Рекомендація 5: інтонувати мелодію на “р” : при співі на цій приголосній носове звучання неможливе. Правда, можуть виникнути певні труднощі при переході від цієї вправи до “нормального” співу.

Рекомендація 6: затиснути ніс пальцями і співати на “а” ; при цьому природно виникає “носове звучання” . В цьому положенні слід спробувати спрямувати звук “у потилицю”, трохи опустивши голову й опускаючи щелепу – голосний “а” буде позбавлятися від “носового звучання”.

Ця вправа буде корисною і співакам без “носового звучання”, оскільки дає додатковий комплекс співочих відчуттів.

Як досягти співвідношення максимальної сили голосу і його м'якості?

Деякі співаки-початківці намагаються досягти голосного звучання лементом (криком), посиленням горлової “напруги”. Це призводить до неякісного тембру звуку. У зв'язку з цим –

Рекомендація 7: перший звук у музичній фразі завжди починати тихо, поступово збільшуючи динаміку до максимуму і слідкуючи, щоб не переходити на лемент. Краще це тренувати на одному звуці.

Рекомендація 8: при виконанні рекомендації 7 варто використовувати природне вібрато, оскільки воно сприяє м'якості

голосу. Вібрато на лементі зробити практично неможливо.

Рекомендація 9: посилювати динаміку звуку не тиском на горло, а “відкриванням” роту (типу позіхання) і напругою м'язів пресу, ніби “підштовхуючи” звук знизу.

Як легше співати “легато”?

Виконання легато (“зв'язаного”, плавного співу, коли один звук м'яко, непомітно переходить в інший) між звуками однієї динаміки (голосності) під силу лише професійним співакам. Співакам-початківцям для досягнення гарного легато -

Рекомендація 10: звуки мелодії, що виконуються легато, слід співати різною динамікою, яка розподіляється на всю музичну фразу (подібно до того, як описано в рекомендації 7).

Рекомендація 11: співати єдину логічно вибудовану музичну фразу, а не “сукупність звуків” у фразі.

До речі, розвиток тембрових характеристик голосу переважно на “розспівних звуках”, на мою думку, є хибною практикою. У практиці зустрічаються випадки, коли професіонали-співаки, що провчилися кілька років за такою системою, не вміють фразувати: замість музичної фрази звучить комплекс “красиво поставлених звуків”. Таким співакам потрібно починати вчитись з самого початку. Але відомо, що набагато легше засвоїти нове, ніж переробити старе.

Як позбутися “зайвого” вібрато?

Зайве (настирливе) вібрато може бути обумовлене: а) фізіологією (побудовою) голосового апарату (так звана тремоляція) б) музичною і вокальною недосвідченістю співака.

Якщо причиною є фізіологія –

Рекомендація 12: спробувати перетворити “вади” на “переваги”, на елемент сценічного іміджу. Для цього, звичайно, потрібна робота, але деякі відомі співаки пішли саме цим шляхом.

Якщо це “нефізіологічна” причина –

Рекомендація 13: співати в більш швидкому темпі – тоді співак просто не встигає “вібрувати” голосом. При цьому потрібн акцентувати увагу співака на відчуттях співу “без вібрато”.

Рекомендація 14: акцентувати увагу співака на фразуванні – у цьому випадку співак менше уваги приділяє окремим звукам як самостійним одиницям і менше “вібрує”. Одночасно слід орієнтуватися на рекомендацію 7.

Як досягти “красивого” тембру голосу?

Тембральні якості голосу пов'язані з так званими “резонаторами”.

Резонатори (від латинського “резонаре” - звучний) - це гортанні, ротові, носові, гайморові порожнини, у яких звук проходить відповідну обробку, змінюючи своє забарвлення.

У дітей грудний резонатор практично не розвинений, переважає головний резонатор, тому голос у них дзвінкий. Широта повнота звуку пов'язані з положенням гортані і ротової порожнини. Зменшення ротової порожнини в обсязі затемнює зву при збільшенні – робить його яскравішим. Надмірно закритий рот не дає гарного звуку, надмірно відкритий - дає некрасивий “білий” звук (у побуті його називають “відкритим” звуком). Естраді властивий більш “відкритий” звук, але ця “відкритість” повинна мати свої межі, не перетворюючись у звук “вульгарний”.

У зв'язку з цим –

Рекомендація 14: співати “на позіханні”, максимально відкриваючи рот “всередині”, але з урахуванням рекомендації 15. При цьому відчувати резонування (“деренчання”) у голові при співі у високому регістрі (потилиця і чоло, але не ніс!) або грудній клітині при співі у низькому регістрі.

Рекомендація 15: губи округлити таким чином, щоб вони нагадували букву “о”; якщо звук затемнений – варто більше розкрити рота до “а”. Не бажано співати, розкриваючи рот вширину (типу “е”) – це призводить до “вульгарного” звуку.

Рекомендація 16: співати затуленим ротом, відчуваючи резонування в потилиці і верхній частині чола.

Рекомендація 17: добре допомагає імітація – наслідування співу різних співаків. При цьому імітацію бажано використати .

розвитком вокальної техніки і роботою над сценічним іміджем.

Як правильно співати "високі" звуки?

Не існує "об'єктивно" високих звуків: для кожного співака вони виявляються відповідно до діапазону голосу. Таким чином високі звуки – це ті, що знаходяться достатньо далеко вгорі від примарної зони – зони "природних звуків" співака. Вони важкі для виконання, мають некрасивий тембр; в альтів, тенорів, басів спостерігається прагнення перейти на фальцет.

Робота над " високими нотами " важлива й тому, що у процесі навчання голос можна розширювати доверху, поступово, в звук до звуку, оволодіваючи навичками співу високих звуків.

Для оволодіння високими звуками –

Рекомендація 18. Ніколи не співати високі звуки окремо, завжди починати із "зручних" звуків і поступово переходити до верхніх. При співі верхніх звуків потрібно:

Рекомендація 18-а) залишатися в тій же вокальній позиції і "в тих же м'язових відчуттях" , що й у середніх частинах діапазону; ні в якому разі не "допомагати" собі підніманням голови, тиском на горло, лементом;

Рекомендація 18-б) співати на "повному диханні";

Рекомендація 18-в) дотримуватися динаміки відповідно до логіки музичної фрази, до складу якої входить високий звук;

Рекомендація 18-г) можна допомагати собі "легким вібрато", що дозволяє запобігти лементу.

Як досягти "активності" звуку?

У співаків-початківців часто спостерігається недостатня активність звуку в експресивних за характером творах і надмірно активна – у ліричних; в цілому – певний "універсальний", середній варіант.

Активність звуку ("атака звуку") обумовлена характером твору, що виконується. Співаку-початківцю потрібно запобігати

“середини” й вчитися користуватися і м'якою, і твердою атаками.

Атака звуку – це засіб, яким починається звук. Під час співу видих може бути більш-менш енергійним; під тиском повітря зв'язки починають розмикатися і стулятися. Атака звуку характеризує активність цього процесу.

Існують три види атаки: тверда, м'яка і придихова. При твердій атаці зв'язки змикаються щільно, опираючись ущільнено повітря. При м'якій атаці спостерігається менша щільність змикання, при придиховій неповне змикання зв'язок. У естрадному співі придихова атака часто використовується, проте співаками-початківцями часто неправильно, тоді виник: просто хрип.

Рекомендація 19. Для досягнення твердої атаки варто співати музичну фразу на складах, що починаються з приголосних наприклад, на “па” (“пу”, “по” і т.д.), “ба”, “ді”, “та”, “ка”.

Рекомендація 19-а). Для досягнення м'якої атаки варто співати музичну фразу без приголосних, на “а”, “і”, “о”, “у”.

Як правильно співати перший звук музичної фрази?

Перший звук співається відповідно до логіки музичної фрази і, що є важливим для техніки, з урахуванням закономірності вокального звукоутворення.

Щодо логіки музичної фрази, то може бути, наприклад, м'яка або тверда атака і т.д. Проте потрібно пам'ятати, що у вокальних фразах початкові звуки переважно виконуються на меншій динаміці, і потім динамічно розвиваються.

Щодо технічної сторони, то вона багато в чому відповідає останньому твердженню. Якщо перший звук “беруть” голосно й активно, отримують його часто фальшивим з таким же фальшивим співом усієї фрази: настроювання на звук полегшує при тихому співі (рекомендація 1).

Рекомендація 20:

- взяти затриманий вдих;
- настроїтися на звук (уявити, як повинен звучати звук) і співати початковий звук тихо;
- переходити на інші звуки не відразу, а тільки після досягнення якості звучання. Для цього (у педагогічних цілях)

- можна на ньому затриматися;
- можна зробити легке вібрато;
- переходити на інші звуки з посиленням динаміки відповідно до рекомендацій 10, 11.

1. Агикян М. О подготовке студента-вокалиста к педагогической деятельности.- М., 1948; 2. Антонюк В.Г. Постановка голоса: Навч. посібник.- К.: Українська ідея, 2000; 3. Вопросы вокальной педагогики /Сб. статей.- Вып. 1-6. – М.:Музыка, 1962-1982; 4. Голубев П.В. Поради молодим педагогам-вокалістам. – К.: Музична Україна, 1983; 5. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: Автореф.дис...д-ра мистецтвознавства.- К.: Національна муз. академія України, 2000; 6. Далецкий О.В. Вокальные упражнения в воспитании певца. – М.: Музыка, 1974; 7. Далецкий О.В. Обучение певца-любителя: Учеб пособие.-М.: МГИК, 1990; 8. Дмитриев Л.И. Основы вокальной методики. – М.: Музыка, 1968; 9. Евтушенко Д. Вопросы вокальной педагогики. – М.: Музыка, 1962; 10. Луканин В.М. Обучение и воспитание молодого певца. – Л.: Музыка, 1977; 11. Люси Д.В. Развитие и сохранение певческого голоса.- К.: Музична Україна, 1988; 12. Менабени А. Самостоятельная работа студента при обучении сольному пению. – М., 1976; 13. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва.- К.: Муз.Україна, 1971; 14. Морозов В. Вокальный слух и голос. – М., 1976; 15. Назаренко Н. Искусство пения.- М., 1948; 16. Тронина П.Л. Из опыта педагога-вокалиста. Практические советы начинающим педагогам.- М.: Музыка, 1976; 17. Юссон Р. Певческий голос. Исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса.- М.: Музыка, 1974; 18. Яковлев А.В. Физиологические закономерности певческой атаки. Тренировочные упражнения для воспитания вокалистов. –Л: Музыка, 1971